

Enigma del convidat

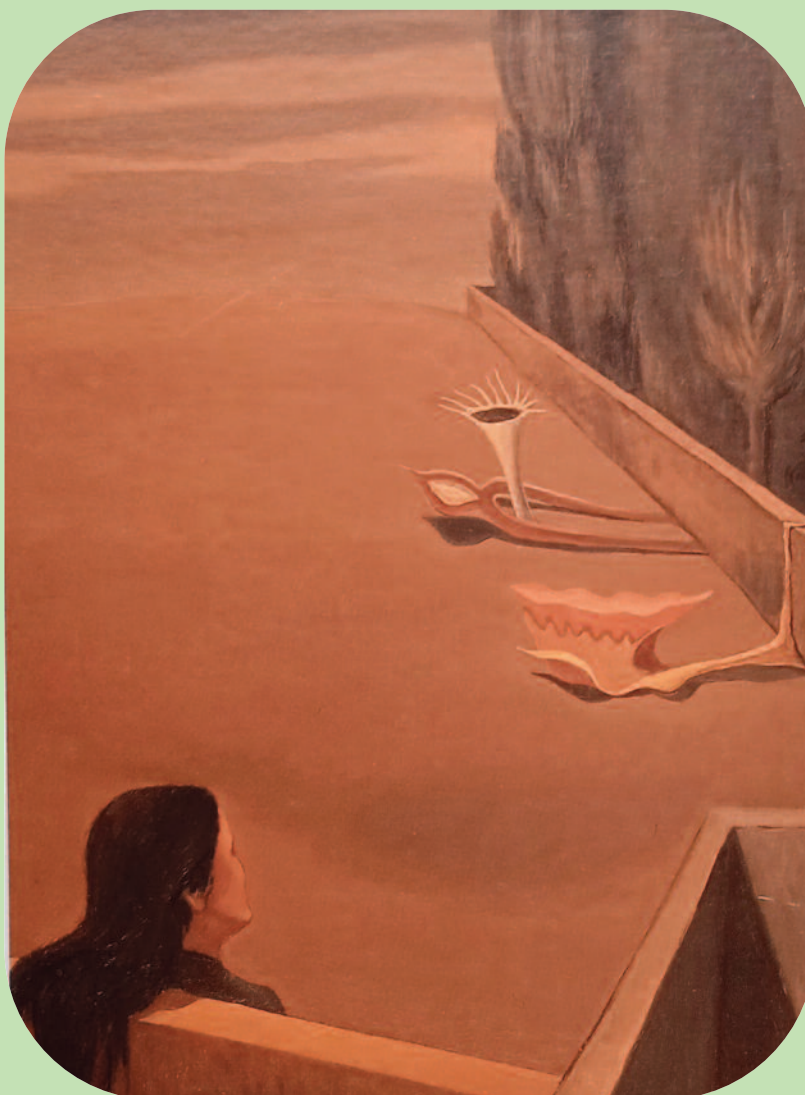
Emeterio Gutiérrez Albelo

Versió catalana i epíleg

Miquel Llull

Bibliotecari del Golea

Juan Ismael, *Los habitantes del jardín*, 1935.

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA

Capdepera

2021

CAP VERMELL

Biblioteca Digital

La Biblioteca del Golea
Tenerife

Crim

La Biblioteca del Golea
Tenerife

Clicant sobre les imatges
es poden descarregar les
publicacions.

Aquesta versió catalana està
feta sobre la publicada a
Tenerife el 1980 a *Papeles
Invertidos IV-V*.

PAPELES
invertidos
IV y V

π

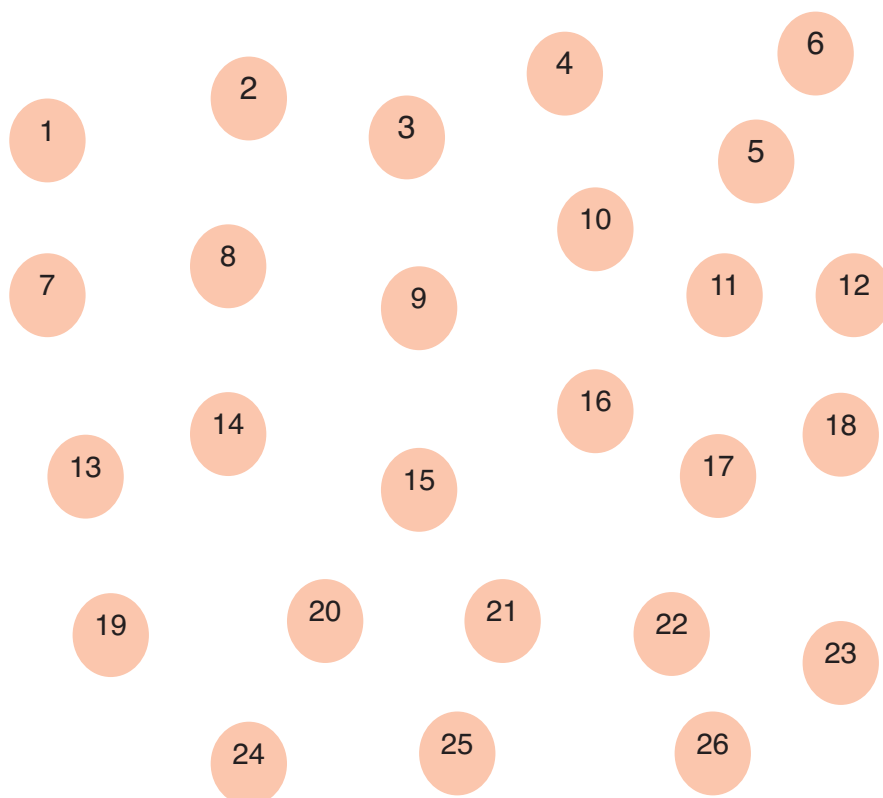
e. gutierrez albelo

enigma del invitado
poema

1980 de octubre / Tenerife 1980

Sumari

Enigma del convidat

Un convidat que no acaba d'arribar

36

NOTA

Aquesta és la tercera entrega de versions catalanes d'escriptors surrealistes de Tenerife. L'havien precedit *Allò imprevisit* de Domingo López Torres i *Crim* d'Agustín Espinosa i esper que, en un temps raonable, poder-ne afegir d'altres, per tal de completar una imatge que m'ha perseguit des de vaig aterrar a Tenerife el 1982. Per tant, fa anys que vaig començar aquesta tasca, però sempre va ser interrompuda per una o altra causa. Malgrat tot, pens que el lector ja es pot fer una idea de la immensitat que va representar tota aquella munió de persones que es dedicaren a penetrar dins els *nostrus* sentits i, amb encerts i errors, encaixaren una cosa tan senzilla i tan descomunal com ho és la llibertat. Evidentment, en aquestes qüestions res és regalat. Tot s'ha de guanyar. I això pot tenir un preu. I els escriptors canaris a vegades guanyaren –un centímetre de llibertat– i a vegades perderen i pagaren amb la vida, o amb la renúncia. Sigui com sigui, esper que entre tots sabem valorar el seu «intent». En tot cas, jo ho faig.

[A Agustín Espinosa]

* * *

un poète est perdu pour ce monde.
–Camille BRYEN et Raoul MICHELET
(«Actuation Poétique»)

1

M'arrosseguen
i m'asseuen
a menjar
en una llarga taula.
M'ordenen
que adopti
posicions forçades,
inútils,
molestes.
Que aboqui sense repulses,
en empolsades calaveres,
llargs glops
d'absenta.
Que utilitzi mil vegades
emmidonats torcaboques.
Que engoli,
sense rompre-la,
una lunar
neula.
Que trossegi sense dolor
un sexe de donzella.
Que talli amb cautela
un pastissot de terra,
en ja no sé quantes fronteres.
(I que reprimeixi sordament
aquestes ànsies tremendes
d'estirar de les estovalles
i escampar tot el sopar.)

2

La trinxera enemiga
avançant en silenci.
Els seus oliosos galfons.
Els seus morros de guineu.

Se m'amaguen els ulls
rodant cap a dins.
Se m'arrua la fonda
pitiera de llauna.
Se'm torça del revés
el meu hàbit de pop.
Se'm tapen tots
els íntims racons.
I ella segueix avançant,
avançant en silenci.

3

Em posaren davant
una palangana
de fabril
ossada.
I, en una plàtera enorme,
estàtues i pepes.

I jo, mentre, esperant
—inútilment—
que algú em servís
illes, mars
i estels.

Cames.
Braços.
Testes.
Espatles.
Mans.
Etcètera.

Mecànica
rebutjada.
I desada,
en dues fileres simètriques.
Al centre
de la taula.
Horrorosa.
I angèlica.

Un bergant –amb calçons de davall– corria per la cambra.
Darrera el galop quàdruple d'una levita negra.
Una caixa de guix.
Un compàs.
I una esfera.

(I jo em trobava,
mentre,
sense servei.
I sense saber tan sols
com, quan i per què
començar la feina.)

5

Inútil altra cosa. Sempre, sempre,
el sistema d'ossos.

I jo, amb goma i seda,
recobrint-lo.

Els meus ulls –raigs X–, només,
sabien el secret.

I, entre tant, sobre el meu cap,
penjava l'esquelet
d'una sardina, llarga, inversemblant,
fermada d'un cabell

6

Un àngel es va estirar sobre la taula,
esvoletegant, tremolós.
I jo vacil·lant
per recompondre'l.
Uns rolls d'anyil
esquitxaren la meva bata de cirurgia inepte.

Mentre m'esperonava
un impuls secret
de maniobrar més desmanyotadament encara
del que jo sabia fer-ho.
Amb aquelles tisores,
llargues, de barber.
I, entre crits celestes d'au única,
torçar-li el peu dret.

El vaig deixar coix, desplomat.
A la caça anguniosa del retorn,
que es retardaria
no sé quant de temps.
I en un poal
de gel
vaig llançar
els cotons del remordiment.
Sense pressentir la befa –imminent, monstruosa–
de l'anunciat premi.

Amb quin lívid esforç.
Amb quines nirvioses corretjades,
vaig poder llançar-lo –lleó roig–, endins.
I, entre quins laberints de barrots,
salvar l'ocell del somni.
En acabar, un cel
de palmes delirants,
de xiulets i insults,
s'esbucava sobre les meves espatles,
en una batànica gresca.
Sense reverència i sense visat,
em vaig disparar corrent.
Amb les butxaques
tan replenes
que esclataren
en un rodar de crits pel terra.
En aixecar-me, un arlequí de ferro,
d'un bot, cavalcà sobre la meva esquena.
Amb els seus esperons de becuts corbs.
Amb el seu fuet de pólvora.
De vinagre i gel.

(Devessall de monedes
vessaven
els meus ulls d'ase malalt.)

Per un multiplicat
cul-de-sac, encaminava
les meves passes esquerpes.
Sense mirada, sense veu,
i mastificant
uns xiclets
amargs
d'abandonament infinit,
en mig de la posta de sol.
En esclatar les bombetes
de l'enllumenat públic.
Exposat a mil perills.
A vestir un desfrès
de gorrió espantat.
O a penjar-me
en corbatí, potser.

(I, sense el presentant,
aparegué, de sobte, el presentat.)

S'acostava a insultar-nos.
Al jardí davanter.
Mediocre i empolsegat.
Unes vegades,
plorant,
com un nou-nat, i la seva estatura
creixia fins a la teulada.
I altres, com un vestit
colèric de vell.
Esclafant-se –llavors–
sobre l'herba, com un calàpet.
Sí, venia a insultar-nos
amb els seus crits obscurs
de mastí ofegat.

Inútil, que tancàssim
el vell casalot
a pedra i fang.
Prosseguia
filtrant-se
el seu lladrar groc
per les parets més amples.
fins que va voler, boig, penetrar
per un buit oblidat:
i allà aturà –blanenc, rematat–
amb el tronc i les cames
cap a fora, penjant.
I, cap a dins –xapats–,
el cap i els braços.

(Sense corda –ja- i sense música,
encara seguia insultant-nos.)

10

Per tot arreu em seguia aquell capell.
 Amb els seus metàl·lics reflexos.
 Aquell capell de tan alta copa,
 i, una botella de xampany, dedins.
 Per tot arreu em seguia aquell capell.
 Embetumat gratacel.
 Infatigable. Caparrut.
 Aguaitant-me en tots els caps de cantó
 amb el seu mirar d'acer.
 O corrent, corrent,
 darrere els meus talons àgils.
 Traient sabonera del buit rodó.

A vegades, el seguia –d'escuder–
 un calcetí molt brut,
 vermell, replè,
 de lliures esterlines
 –borsí nauseabund i traïdor–.

Entre els dos, llavors, contumaços,
 estrenyien el setge.
 Asseient-se a la meva taula.
 Reposant al meu llit.

Fou inútil que, en galopar frenètic,
 botàs retorçades escales
 i passadissos estrets.
 En arribar al pis setè,
 ofegà el meu renill
 primaveral un anellat gel.
 I en penetrar a la riallera alcova,
 vaig quedar aturat en sec:
 allà hi havia aquell duet en guàrdia fixa,
 immòbil i sinistre.

(En sortir, vaig travelar i vaig caure de bocaterrosa
 en dos caramulls de podrits sexes).

Sobre la barana –immòbil–
sense pronunciar una paraula,
no sabia què fer
amb aquells dos pits
que en les meves mans
tremolaven.

Els vaig disparar a la Lluna
–carambola celeste, per dues bandes.
I en rebotar, enfonsant-se
en les troneres fondes dels llençols.
A la darrera escena
ja no es veia —darrere la mampara—
sinó un escarabat piloter
amb un doble univers a l'espalla.

Transformar-se en tramvia enamorat
–jupiterinament– i posseir-la.
Aborronat des del tròlei a la medul·la.
M’agradava per això:
per la seva especial manera
d’enfilar-se cap a ell –Europa nova–
amb els seus llibres de text sota el braç,
i en el seu riure el terratrèmol de la festa.
Fins que la baluerna grinyolant
l’esbucà sota les seves rodes,
que s’esmolaren, de cop i volta,
de dalt a baix, en dues parts simètriques.

(Una és aqueixa
que veus sempre per aquí al voltant
en la seva àgil unicama.
L’altra meitat la dus
oculta a la butxaca
del teu trist jac).

Tirar-se de cap
per la mirada fonda
amb marges d'ulleres.
I arribar fins a baix,
al laberint dels lliris blancs.
Entre abissals monstres
i botelles buides.

Al peu d'un arbre vermell, una bístia morta
–rollant xampany per la boca–
delatava una pròxima presència.
Quan brollà –la Blanca Jardinera—
amb un batí operatori
i un davantal de cambrera,
afuada a mi, segura i recta,
esgrimint un ganivet
de cuina, amb la dreta.

Sense preparats i sense anestèsies,
m'arrabassà –en un minut– el cor,
amb prestimànica neteja,
succionant, després, en la tallada
flor de vasos i venes.
I més tard omplí les quatre cambres
amb un roll de menta.
Ara riu i riu
la Blanca Jardinera.
Ara riu i riu,
en veure com s'eixuga
la repugnant víscera
entre les seves mans cèries.
I com s'endureix
en una lenta
rigidesa
de fusta.

I com –a la fi– d'un tall,
el secciona en dues clovelles simètriques,
que en el cim cruel
tamborina
amb un lladrar d'obscures
castanyetes.

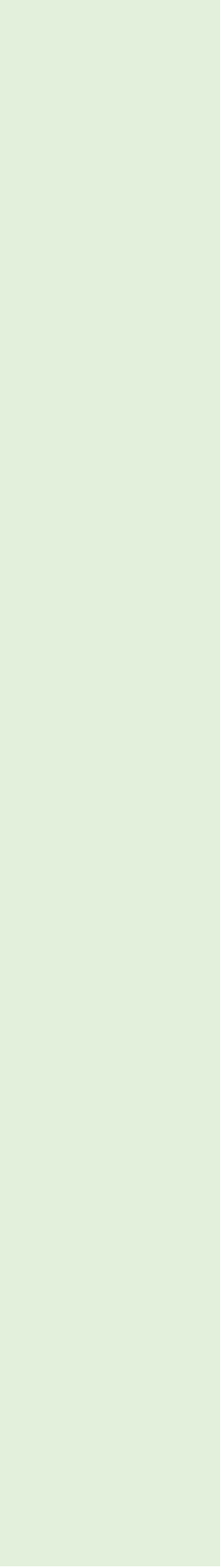

Per allà, pels humits
solitaris caminois.
Amb catifes de miralls
per a la vaca aquella.
Per allà –en els seus vaivens i llamps–
la invitació al vals
dels costats.

Jo vestia tan sols una minúscula,
vermellosa camiseta.
La resta
de les peces
s'esmunyí
en el fangar de la meva carrera.
De nas ensumador.
I de caiguda llengua.

Sobtadament, des de dalt,
una ombra violenta
disparà la seva crispada catapulta
sobre la meva abandonada vestimenta.
Llavors, unes aus esquelètiques
se'n dugueren les meves robes per l'aire.

I allà quedaren esteses, quietes:
Meitat, niguls de plom.
Meitat, fardells de pedres.
Oh, sentia que m'arrabassaven
la pell en trinxes tremoloses
d'adàmica
vergonya.
I vaig haver, a pesar meu, que desclavar-me
d'aquella vaca de rosades cames.

(Allà, a l'horitzó,
s'obria una maleta.
Botant, del seu fons, el ventall
d'uns coloms tan obesos
que, en començar, a penes,
el seu desmanyotat aletejar, es desplomaren
sobre el meu llunyaníssim cap).

Em vaig agenollar sobre la via
–les mans, a l'espatla; el cap, cap en terra–,
amb propòsit
incert
entre suïcida cerca
i aterrar de pregària.
Mentrestant, creixia,
d'una manera gegantina.
I la meva estatura es projectava
a l'asfalt lívid del cel.
Quan sorgí –de sobte–
«el tren exprés»,
amb esbufegar
de vol,
menat
pel seu autor, amo i senyor.
Donà tan terrible bot,
no sé si per llàstima o per por,
que grinyolà, estellant-se
la seva troca d'ossos;
i es va tòrcer –abonyegat–
el seu altíssim capell.
Però no pogué evitar que traspassàs
com una fletxa, el meu ample pit.
Jo vaig seguir empernat als rails,
amb els braços oberts.
De rosers de sutge,
de llàgrimes i versos
totalment
cobert.
I amb aquell horrible
i ràpid forat
que trepanà «la màquina
infernàl», en el meu pit.
Túnel, ja,

—sense recels—
dels trens
del vespre:
i, a intervals,
del vent.

Jo no sé
quant de temps
vaig estar, allà, clavat,
esperant el relleu.
Que arribà, a la fi, per ordres
urgents del Govern.

(Ara, passejava, amb fàstic,
el meu pectoral rodó i buit,
el meu vistós uniforme
de guardaagulles sense consol,
i la meva ambició —pretèrita, insepulta—
de descarrilaments.)

16

Tenia per cap
un rellotge
d'il·luminada esfera.
I jo li donava voltes,
i voltes i més voltes.
Amb tal fam
d'estels
que, de sobte,
se'm va rompre la corda.
Disparada cap amunt.
Amb crispació i trot
de cometa,
i, entre constel·lacions destrossades
de grampons i rodes.

(A punta de dia, un cor
de grises agranadores
acaramullaven milers de minuts
amb les seves graneres velles.)

17

Un gegantí espantaocells
em tancava el caminó.
Multiplicant absurdes actituds,
gests i carusses.
Es veia
que era
animat per una
mobilitat suprema.
I intentava lluir-se davant els meus ulls
amb la seva profusa vestimenta.
Tan bon punt apareixia
amb una ample lliurea,
com amb un uniforme,
o vestit d'etiqueta.

(Jo l'estava mirant,
despullat, entre l'herba.)

18

Vaig travessar carrers sense nom
de ciutats espesses.
Pobles desconeguts.
Ignorats llogarets.
Sense recordar l'hora de la cita.
Ni, el punt de l'espera.

Em vaig trobar –sense saber com–, en el final
d'un carreró desert,
en insomne deixadesa.
Estès en terra.
Tan sols, presenciaven
la meva orfenesa sense consol
els porucs fanals
d'aquell nocturn etern,
que em miraven
en silenci
amb un plorós
pipelleig.

Jo no podia, no sabia,
que m'era prohibit entendre'ls.
Però,
ells
subratllaven
les més absurdes ganyotes.
Allargant
els seus colls
en conciliàbul
secret.
Contant-se a l'orella
jo no sé quins misteris,
en reiterat
xiuxiueig.
Mirant-me, mirant-me,
amb els seus ulls de morts.

Després de tota aquella
fantàstica
odissea
—entre hospitals i prostíbuls,
presons i tavernes—,
vaig poder arribar, xuclant-me
d'una gambada, l'escala,
fins a la mateixa entrada
de la mansió esplèndida.
On un estrany monstre
amb vestit de sorpreses,
m'exigí
la targeta.
Que jo havia perdut
[en la]
topada.
I que, ara,
—a la mar—
desinflava les seves veles.

Tots els maniquís de la ciutat anaren arribant,
amb un renouer de fils de ferros i fustes.
Uns blaus discs de gramòfon
lluïen sobre el pit, cap a l'esquerra,
clavats al nivell
de la cinquena travessa.
Els anunciava una registradora,
rígida, de lliurea.
Engolint tics.
I escopint targetes.
Il·luminaven el saló enorme
mil atxes de teia,
i, posant-se en romputs canelobres,
una remor de cuques de llum.
Amagat en el carro del fems, vaig poder
arribar allà i ficar-me sense miraments a la festa.
En el moment en què començaven
els ballarins a auto-donar-se corda.
Una sabata de plata, dura i freda,
dirigia l'orquestra
de pistons i èmbols
de palanques i rodes.
Tota la nit vaig estar fent voltes.
En una dansa inacabable.
Clavat sobre el sexe d'una guitarra vella.
I el dematí obert
em va sorprendre estès a l'escala.
Suat, apagant-me.
Succionant el mugró d'una bombeta elèctrica.

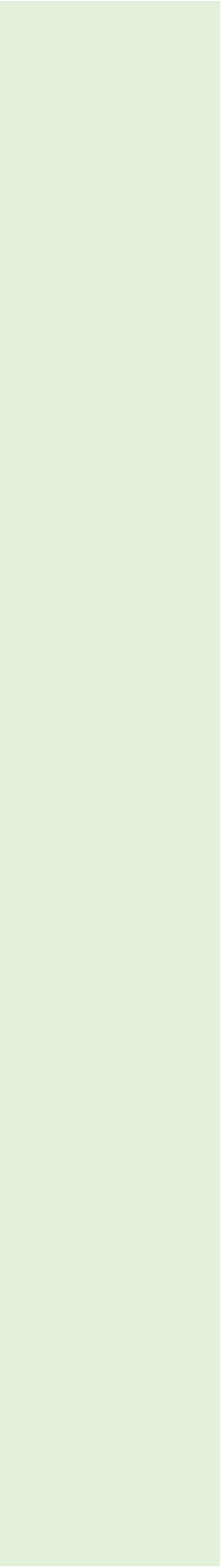
Un esquelet i una estàtua
en cada un dels tres alens
de l'escala amarga.
Un esquelet i una estàtua.

Amb quina avidesa
precipitada.
Amb quins bots elèctrics,
vaig arribar a la meta màxima.
Davant les refregades d'anecdòtiques mirades.
Davant enlevitats cors de banastres.
I amb quina freda
ràbia
vaig tirar l'un contra l'altre.
En abraçada de músiques opaques.
Fins a aconseguir que es fonguessin –un instant–
esquelet i estàtua.
Però, després, rodaren
–noces desbaratades–
estrepitosament,
per l'escala amarga.

Ningú pogué evitar que bategassin
sobre l'altra parella del segon
que repetí la trista farsa.
I aquesta, a la vegada, sobre la del primer.
On acabà el drama.
Amb la seva expressió sextuplicada.
Resolt en un informe
caramull d'ossos i pellerengues.
(Ocult, ben ocult,
darrere les parets de la matinada.)

–Sí, jo us estim,
per això:
per trists,
per afamats,
perquè sabeu mossegar...–
En acabar el meu brindis,
aplaudiren
amb entusiasme
aquells
dotze cans
afamats
del cenacle
incert.
Encara que no se sabia
qui eren –jo i ells–
amfitrió i convidats
d'aquell acte darrer.
Ni, tampoc, el traïdor.
Ni, tan sols, el mestre.

Jo, l'imparell
i endeví
comensal, els mirava
fixament, en silenci.
Fins allà tot va anar be,
ordenat, sever.
Però, davant l'escumós
taponament,
s'inicià
el desconcert.
I, com a
obeint
a qualche signe
secret,
la dotzena

de cans
s'afuà, rabiosa,
sobre mi, i, al moment
—destrossant el meu vestit
de xarols perfectes—,
em descarnà, en un pur
gargot d'ossos.
Jo ho mirava tot
absent, des del sòtil.
Però a la sortida del sol
—molt abans que a la crònica oficial de successos—
,
em vaig veure multiplicat
a tots els caps de cantons d'aquell barri sense son.

Em trobava escrivint,
a les fosques
i en una freda cambra.
Si entrava qualche claredat, m'havia
de tancar els ulls
per poder fer-ho.
Em servia de ploma
un partit barrot del tancat;
i de tinta, els rolls
profunds del silenci.
Em trobava escrivint
una carta anguniosa.
Sense direcció i sense destí certs.
Una carta sense nom
i –potser–
sense text.

Vaig llenegar sobre un bassiot de pus sanguinolent.
 I vaig caure sobre l'inflat ventre
 de l'atroç cuinera.
 Manotejava per no tacar
 els meus guants d'etiqueta
 i amb els meus peus despullats, empenyia
 –vanament–, la porta.
 En alçar-me, una ombra molt estimada
 se'm va estrènyer amb força.
 Anava, també, descalça, i, de les conques,
 buides, dels seus ulls
 botaven dos torrents de llàgrimes eternes.
 Brollant pels seus pits desfullats,
 xopant el seu vestit finíssim de seda.

Per sortir de la mansió horrible,
 s'havia, fatalment, que travessar
 sobre una catifa blava de rates mortes.
 A poc a poc.
 Tal, el sant i senya.
 A poc a poc, molt a poc a poc. Alhora que a l'esquena
 s'acoraven els esperons
 constrenyedors, remots,
 d'un laberint de sirenes,
 que reclamaven sense parar el meu lloc
 a la garita dels guaites.
 En arribar a l'escala,
 fou, ja, fàcil empresa,
 d'un sol bot, d'un sospir enorme,
 arribar fins a la porta.
 Però vaig haver d'obrir-me carrer, defora,
 a cops de banderola,
 d'apunyalant hèlix
 a la mà cendrosa.
 Entre una multitud espectadora,

compacta i cendrosa.
Entre una multitud espectadora,
compacta i cendrosa.

(Tot i tot, conforme
amb els programes de les cartelleres.)

El convidat sense arribar.
Ai, i la taula parada.
I la fam.
Amb les lívides tecles.
I el sostre
de la cova.
Que s'enfonsa a corre-cuita,
sobre els nostres caps.
I que, a la fi, ens esclafa contra un trespol
de fumejants llosques, salivades,
i tacotes de cera.
El convidat, ai, el convidat.
El convidat que no arriba.
I uns pits tallats que floreixen,
al fons, sobre una bacina.
(Arribà, per fi, el convidat.
Amb les seves sabates de xarol.
I la seva blanca pitrera.)

[El poema final –clau temàtica i, a la vegada, solució d’aquest llibre– va aparèixer en primer lloc a *Romanticismo y cuenta nueva*, obra del mateix autor publicada el 1933 per l’editorial gaceta de arte.]

Clicant en aquest enllaç es pot llegir una
elecció de les versions originals.

El convidat que no acaba d'arribar

Sé fuerte alguna vez y apedrea la estrella que no existe en el agua
falaz y brilladora.

Dulce María LOYNAZ, «Rebeldía»

Emeterio Gutiérrez Albelo (1904-1969) és un altre dels grans poetes canaris del Grup Surrealista de Tenerife, que durant els anys republicans varen dur a terme una gran activitat artística i, alguns, també una gran activitat política relacionada amb el socialisme i l'internacionalisme. Domingo López Torres és, sense dubte, un dels representants més coneguts d'aquest corrent, malgrat que –i precisament per això– va morir assassinat molt jove, el 1936.

Gutiérrez Albelo potser no va arribar a aquest grau de compromís cultural i polític, però sí que va col·laborar si més no amb un «poema revolucionari» a la revista *Índice* que dirigia López Torres i, després d'una primera etapa modernista, va publicar dos llibres a *gaceta de arte* de clara sintonia surrealista. Es tracta de *Romanticismo y cuenta nueva* i *Enigma del invitado*, del qual avui presentam la seva versió catalana: «uno de los libros de poesía surrealista más importantes de la literatura española» (MÉNDEZ 2020).

No faré una anàlisi del llibre, el lector en trobarà a la bibliografia que hi ha al final i abans, en les cites de dues obres importants sobre Emeterio. Però sí cal dir que durant la guerra civil va ser expedientat i apartat de la seva feina de mestre. El 1937 es casà i s'integrà a Falange, de la qual va ser l'encarregat de Propaganda. Poc després va tornar a la feina i va iniciar una etapa poètica que res té a veure amb el seu passat surrealista, encara que persones com Vicente Aleixandre hi troben una certa continuïtat. En tot cas, el lector mateix pot comparar aquest *Enigma del convidat* (1936) amb el *Cristo de Tacoronte* (1944) i veure per ell mateix les semblances i/o les divergències entre una obra i l'altra.

Com ja li va passar a Agustín Espinosa, per grat o per força es va haver de posar la camisa blava del feixisme, i malgrat això en va passar un fum per tornar a la vida «normal» de mestre d'escola. Agustín Espinosa va morir poc després de la guerra per una malaltia i no va tenir temps de teixir una obra sota l'ombra tèrbola del nacional-catolicisme, però Gutiérrez Albelo va viure fins el 1969 i té, per tant, una obra més extensa escrita en

temps feixistes i dictatorials, als quals es va adaptar. I Albelo va dedicar aquest temps per escriure poesia «religiosa» i «patriòtica», a primera vista molt lluny de la seva producció anterior, encara que, com dèiem, Vicente Aleixandre hi veia una continuïtat: «*Veo una línea de interna continuidad en su desarrollo de poeta, a través de las cruces de sus libros. Un poema del primero da origen al segundo y queda incluido en él con perfecta armonía. [...] Me gustaría releer Cristo de Tacoronte a la luz nueva de sus libros antiguos. Por muy dispar que parezca, creo que reconozco en él (a través del recuerdo) al mismo poeta. Desde la fantasía y el frescor de Romanticismo y Cuenta Nueva al Cristo de Tacoronte, pasando por Enigma del Invitado, hay una sola mano y un solo corazón que les da origen.*»

Jo, evidentment, no ho sé, o més aviat som escèptic.

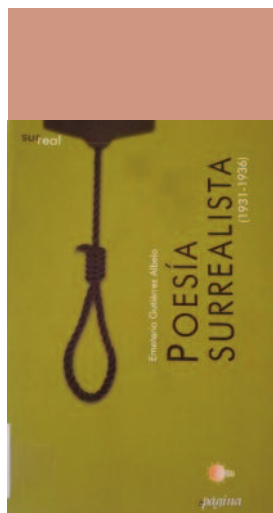
En tot cas *Enigma del convidat* em convida a la rebel·lia i a no deixar res per dir, encara que finalment, és clar, podem perdre... la pell i/o l'oremus. És una pastilla contra l'autocensura i un cavall de força contra l'autoritarisme, encara que sempre se'n percep el perill, que és aquí, a la cantonada, o fins i tot dins cada un de *noltrus*. Però no tenc cap teoria sobre el que li va passar al seu autor, per què es va deixar emmalaltir per la fil·loxa feixista. Por? Canvi vital? La dona i un capellà? *Qui lo sai!* En tot cas, Emeterio Gutiérrez Albelo, com també Agustín Espinosa, són un exemple dels estralls que va provocar la dictadura feixista del general Franco, que encara continua en els seus hereus.

La ruptura entre els esperits republicans i el *nou ordre* va ser total. L'extermini de la classe mitjana republicana va ser descomunal. Domingo López Torres fou assassinat i tirat dins un sac a la mar; Pedro García Cabrera detingut per la guardia civil i tancat en un camp de concentració a l'Àfrica continental... L'exèrcit «africanista», agomolat per l'Església i per l'Espanya eternament criminal de les classes nobles, funcionaris, judicials i latifundistes, va iniciar una guerra d'extermini que va arrasar les classes mitjanes i subalternes que defensaven la democràcia i/o l'obrerisme, i mai més no han tornat.

Malgrat tot, el balanç del surrealisme canari, tant de l'internacionalista i proletari de Domingo López Torres, com el més «cultural» d'Emeterio Gutiérrez Albelo i altres, és un balanç molt positiu, perquè ens deixaren una obra que encara és vigent, que es pot llegir amb ulls d'avui i ens fa sentir molt a prop de la seva sensibilitat i, el que és més important, ens fa entendre el present, ens assenyala d'on venim i tot el que hem hagut de suportar i superar per seguir essent el que som.

Miquel Llull

Bibliotecari del Golea
novembre 2021

«Emeterio Gutiérrez Albelo [...] participa de esta doble dirección: de una parte, es uno de los ejemplos más patéticos de la coacción franquista –su evolución personal y poética inmediatamente después del Alzamiento así lo indican– y de otra –y es esto lo que nos interesa–, constituye una figura de primera categoría en el contexto de la vanguardia insular con obras que, de 1930 a 1936, se adecúan magistralmente a un proyecto generacional que, según veremos, va del veintisetismo juanramoniano, bien que aplicado a unas coordenadas netamente insulares, al surrealismo, movimiento directamente heredado –vía Óscar Domínguez– de las fuentes originales. El problema de Emeterio Gutiérrez Albelo es que el primer hecho se ha superpuesto al segundo, provocando el más escandaloso oscurecimiento de su producción anterior a 1936, esto es –y hora es ya de recordarlo–, el hombre que acabó escribiendo poemas al Cristo de Tacoronte y renegando ostentosamente de su “pasado” vanguardista, terminó, al mismo tiempo, con el hombre que colaboró en *Gaceta de Arte* y que escribió dos muestras del más violento surrealismo».

(CASTELLS 1993)

«*Enigma del invitado* sintetiza magistralmente las vacilaciones albelianas. Representa una impugnación radical, por medio de un recurso subversivo como es la parodia, de la sociedad burguesa capitalista y de los constructos ideológicos que las sustentan, especialmente la religión, pero muestra al mismo tiempo lo difícil que resulta desvincularse de ellos. El protagonista del poema, en quien debemos ver un trasunto del autor, intenta huir (marginarse) de las imposiciones del entorno pero su afán desemboca en el fracaso. Se ve obligado a claudicar ante la sociedad burguesa y la religión después de –y esto es fundamental– sufrir diversos castigos por su subversión. Se trata en el fondo de una obra profética. Con posterioridad a la guerra civil también Gutiérrez Albelo se rendirá ante el orden imperante, no sin antes purgar la pena que le dicta la Comisión Depuradora del Magisterio e indignado, además de por la sangrienta realidad del golpe franquista, por dos factores que se traslucen en el libro: el encierro insular, que vuelve más ineludibles las constricciones sociales, y su matrimonio. Su claudicación no está exenta de fisuras. A la vez que se erige en portavoz de la ortodoxia política y religiosa, marginándose definitivamente de la aventura surrealista, no oculta su admiración por poetas abiertamente críticos con el régimen como Gabriel Celaya y hace gala en las revistas que dirige de un eclecticismo que en el ambiente asfixiante del franquismo no puede sino ser elogiado.»

(CRUZ 1995)

Bibliografía

- BAEZ, Domingo (2007). *Emeterio Gutiérrez Albelo: enigma del invitado, enigma de Albelo*. Santa Cruz de Tenerife: Idea.
- CARREÑO CORBELL, Pilar (2015). *Los surrealistas en tenerife*. Las Palmas: Gobierno de Canarias.
- CASTELLS, Isabel (1993). *Un «chaleco de fantasía» (1930-1936): la poesía de Emeterio Gutiérrez Albelo*. Las Palmas de Gran Canaria: Cabildo Insular.
- CASTRO BORREGO, Fernando (1978). *La imagen de Canarias en la vanguardia regional. Historia de las ideas artísticas (1898-1930)*. Santa Cruz de Tenerife: Centro de la Cultura Popular Canaria.
- CRUZ, Jacqueline (1995). *Marginalidad y subversión: Emeterio Gutiérrez Albelo y la vanguardia canaria*. Santa Cruz de Tenerife: Caja General de Ahorros de Canarias.
- CRUZ, Jacqueline (1996). «Entre la rebeldía y el conformismo: *Enigma del invitado*, de Emeterio Gutiérrez Albelo. A: *Ínsula*, 592, p. 24-26.
- GACETA DE ARTE (1981 [1932-1936]). Topos Verlag-Turner. [edició facsímil]
- GARCÍA DE MESA, Roberto (2020). «Cinco poetas del grupo surrealista de Tenerife, España (1931-1940)». A: *Buenos Aires Poetry: revista & editorial de poesía*.
- GUTIÉRREZ ALBELO, Emeterio (1947 [1944]). *Cristo de Tacoronte*. La Laguna: Instituto de Estudios Canarios.
- GUTIÉRREZ ALBELO, Emeterio (1980 [1936]). *Enigma del invitado*. A: *Papeles Invertidos*, IV-V, p. 107-139.
- GUTIÉRREZ ALBELO, Emeterio (1988). *Poemas surrealistas y otros textos dispersos (1929-1936)*. Universidad de La Laguna; Instituto de Estudios Canarios.
- LORENZO, Antonio José (1991). «Emeterio Gutiérrez Albelo: el invitado en su enigma». A: *Revista de Filología*, 10, Universidad de La Laguna, p. 251-272.
- MORRIS, C. B. (1983). *El manifiesto surrealista escrito en Tenerife*. Universidad de La Laguna; Instituto de Estudios Canarios.
- MÉNDEZ GONZÁLEZ, Iván (2020). «La imagen prometida». Pedro García Cabrera y Emeterio Gutiérrez Albelo: dos poetas en la isla surreal. A: *Trasde-mar: Revista digital de Literaturas Insulares*.
- PÉREZ MINIK, Domingo (1975). *Facción española surrealista de Tenerife*. Barcelona: Tusquets.

Delantera de paraíso

Aquí, en la misma boca
de la vital caverna.
En el límite exacto
de la luz y la sombra.
Desbordando el mirar.
Rebasándome –casi–,
en activas presencias.
Vertical y aupado
en la máxima altura
auroral –delantera
de paraíso, encima
del absurdo espectáculo.

Herméticas consignas,
solidarios impulsos.
Soterradas angustias.
Unánimes ahogos.
Hinchando sus raíces
sobre el universal
y multitudinario
corazón de la espera.

Al fin, se abre el telón.
Y un ángel de exterminio
dispara su pistola

de mortales silencios.
Cae, sin que lo noten
las brillantes pecheras,
cae sobre la fila
primera de butacas
el Acomodador
Supremo, con su brillo
de galones
solares,
su casacón de estrellas,
sus barbas
infinitas.

Y el Ángel, con su azul
vestido de mecánico,
sus alas de petróleo,
pólvora y gasolina;
lanzándose en plongeón
sobre el caído Monstruo,
le saca a puñaladas
el serrín,
los resortes,
y la cuerda,
ya, inútiles.

Gutiérrez Albelo

Índice, 2, abril 1935.
Clicant sobre la imatge es
pot veure tota la revista.

«Delantera de paraíso» es puro Emeterio surrealista, con sus constantes del verso corto, la frase entrecortada, la cinefilia, la blasfemia o la comicidad (y cosmicidad) visionaria. El tema de la muerte de Dios es aquí tratado humorísticamente, que es lo que se merece. Y si la sangrienta parodia de la Última Cena contenida en *Enigma del invitado* anticipaba la de Buñuel, aquí el personaje justiciero del Ángel Exterminador trae al instante connotaciones buñuelescas. Una joya, y una vaharada de aire fresco, verdaderamente *revolucionaria*, en medio de las páginas de este número al que ni le falta un engendro del abyecto Alberti (y encima, frente a frente uno y otro poema, presentados como si fueran complementarios).

[Surrealismo Internacional](#).

Santa Cruz de Tenerife,
1937.

Domingo López
Torres i Luis Ortiz
Rosales, acotats. Dret
al centre Emeterio
Gutiérrez Albelo i a la
dreta Pedro García
Cabrera, tots ells
membres del Grup
Surrealista. Tenerife,
Carnaval de 1936.

Exposició Surrealista de Tenerife, 1935. (CARREÑO 2015).
gaceta de arte, 1, Bulletin international du surréalisme, 2.

CAP VERNELL

Biblioteca Digital

